

Пальшкова И. А.

ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье проанализированы учебные планы по подготовке учителей начального звена, дана сравнительная характеристика учебных планов различных высших учебных заведений; раскрыта проблема формирования профессионально-педагогической культуры будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, учителя начальных классов, профессиональное образование, процесс подготовки учителей начальной школы.

Palshkova I. O.

THE PROBLEM OF TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS THE PROCESS OF FORMING VOCATIONAL TEACHING CULTURE IN HIGH SCHOOL

In the article curricula are analysed from preparation of teachers of initial link, comparative description to the curricula of different higher educational establishments is given; the problem of forming of professionally-pedagogical culture of future teachers of initial school is exposed.

Key words: professionally-pedagogical culture, teachers of initial classes, trade education, pedagogical education, process of preparation of teachers of initial school.

УДК 371.132

Серьожникова Р.К.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається професійна самоактуалізація майбутнього викладача економіки як процес, спрямований на усвідомлення власних професійно значущих індивідуально-креативних особливостей, адекватний і активний прояв їх у навчальній, квазіпрофесійній і навчальній професійно-педагогічній діяльності з урахуванням вимог, що ставляться майбутнім фахівцем у творчій професійно-педагогічній діяльності.

Ключові слова: професійна самоактуалізація, майбутній викладач економіки, університет непедагогічного профілю, креативний менеджмент навчання.

Постановка проблеми. Як і вся вища школа, університет непедагогічного профілю стоїть перед необхідністю пошуку шляхів підвищення якості професійно-педагогічної освіти. Знахідкою реформування вищої освіти університету непедагогічного профілю є підготовка майбутніх викладачів профільних дисциплін, однією із особливостей якої є бінарна (В. Козаков) [2] професійно-педагогічна освіта, для котрої характерні різні мотивація студентів, а також різні види і рівні розвитку здібностей особистості. Активний пошук нових резервів підготовки майбутніх викладачів, у тому числі економіки, й кардинальні зміни у професійній освіті вітчизняної вищої школи відповідно до Болонської угоди спрямовують процес удосконалення її змісту на засадах нової варіативної професійно-педагогічної підготовки в університетах непедагогічного профілю.

Це вимагає переосмислення парадигми освіти й переходу від традиційної, так званої адаптивно-дисциплінарної моделі навчання, на розвиваючі освітні технології. Метою навчально-професійного процесу стає не просто досягнення певного рівня знань-умінь-навичок за окремою дисципліною, але важливе створення умов щодо розвитку, які будуть сприяти саме розвитку (саморозвитку) у студента психічних (креативних, рефлексивних, суб'єктивних і інших) новотворів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Активний пошук нових резервів підготовки майбутніх викладачів і кардинальні зміни у професійній освіті вітчизняної вищої школи відповідно до Болонської угоди визначається у контексті нової варіативної професійно-педагогічної підготовки в університетах непедагогічного профілю, що розглядають Д.Дзвинчук, В.Козаков, В.Лозниця, І.Міщенко, Л.Медвідь, Л.Савенкова, професійної підготовки у класичному університеті – О.Глузман, А.Дзунза, М.Євтух, особливостей економічної освіти в педагогічному університеті – Н. Грама, С.Кісельгоф, В.Радул, В.Семіченко, М.Шкіль, що дає можливість виявити напрям реформування системи професійно-педагогічної освіти в університетах непедагогічного профілю, схарактеризувати особливості її розвитку і визначити її стан [7].

Ефективність підготовки майбутніх викладачів профільних дисциплін в університеті непедагогічного профілю підтверджується зарубіжним досвідом. Так, аналіз досліджень (Т.Анисимова, В.Кудін, В.Луканін, В.Мануйлов, В.Маслак, А.Мелецинек, Е.Нероба, Н.Ничкало, О.Озерська, В.Приходько, В.Сенашенко, К.Adams, В.Kwiatkowska-Kowal) [там само] підготовки викладачів профільних дисциплін у вищих навчальних закладах за рубежом і країнах СНД підкреслює, що зміст освіти в них ґрунтується на принципах стандартизації, фундаменталізації, гуманітаризації, інтеграції і диференціації та є багатоступінчастою професійно-педагогічною освітою, яка визначає самоцінність майбутнього фахівця, його право на суб'єктивність сприйняття соціально-професійних уявлень оформлення власних смислів у цінності і ствердження їх у продуктивній діяльності, що сприяє формуванню творчої суб'єктної позиції майбутнього фахівця і його професійної самоактуалізації. Специфіка структурування навчального матеріалу з психолого-педагогічних дисциплін відображає перевагу розвивального компонента (розвивальне структурування) над освітнім. Цьому сприяє педевтологія, що досліджує проблеми особистості, професійне становлення педагога, вдосконалення і самоосвіту педагогів, зміни в суспільній ролі та функціях педагогічної професії (З. Вятровський, Г. Квятковська, В. Оконь) [7]; едукологія – наука про виховання, “вирощування” (В. Кисельов) [6], яка досліджує систему освіти цілісної креативної особистості, що виявляється у її продуктивно-творчій спрямованості, усвідомленості себе суб'єктом діяльності в довкіллі; дидактика, що вивчає закономірності відбору, підготовки, функціонування і підвищення кваліфікації саме педагогічної професіоналізації (Н. Гузій, А. Деркач, Н. Кузьміна, В. Сластьонін) [6].

Теоретичний огляд дозволяє констатувати, що йдеться не просто про передавання викладачем соціокультурного досвіду студентам, а про спільний “життєвий утвір” учасників освітнього процесу (О. Джуринський, Ю. Кулюткин, І. Норланд) [4]. Інформаційно-описове викладання змінюється на методологічну спрямованість навчання, що “покликана допомогти студенту перейти від змістово-репродуктивного змісту наукових знань до конструктивно діяльнісного, продуктивного” (В. Краєвський) [6: 168], чому, на наш погляд, може сприяти креативний менеджмент навчання.

Креативно-педагогічна концепція зумовлює сферу суб'єктної педагогічної реальності як єдності двох аспектів: перший – індивідуальний суб'єкт сам себе обирає, другий – особистість не може вийти за межі людської суб'єктності і все це при наявності управління навчанням. Сутність першого аспекту визначається “індивідуально-креативним” (І. Колесникова) [3] підходом, орієнтованим на творчий розвиток особистості, що забезпечує усвідомлене формування самою людиною *цілісного індивідуального контексту становлення в педагогічній реальності*. Завдяки цілісності особистість виступає не як конгломерат окремих здібностей, а як гармонічний індивід. Цілісність становить нову якість у розвитку особистості, яка проявляється в тому, що особистість виявляється в усвідомленому виявленні певних можливостей, максимального їх прояву, перетворенні потенційних особливостей у форми реальної дійсності (М. Поташник). У контексті цього підходу, індивідуальність – це абсолютно ціннісний зміст свого справжнього Я. Якщо особистість – це визначеність позиції людини у стосунках з іншими, то індивідуальність – визначення власної позиції в житті, самовизначеність усередині свого життя, що припускає тотальну рефлексію всього свого

життя, звертання, інверсію вглибину себе, вироблення суб'єктного ставлення до свого життя, зокрема й до професійної діяльності [5].

Сучасні науковці (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Г. Балл, І. Бех, О. Бондаренко, М. Боришевський, Б. Братусь, Ю. Долінська, Л. Коган, Д. Леонтьєв, В. Муляр, О. Орлов, О. Скрипченко, Л. Сохань, В. Татенко та ін.) розглядають індивіда як самоактуалізуючу особистість з розвиненою суб'єктністю, здатного до самовияву, активного суб'єкта власної життєдіяльності, життєтворчості [6].

Формування цілей. Метою статті є визначення особливостей “креативного менеджменту навчання” як передумови професійної самоактуалізації майбутнього викладача профільної дисципліни у процесі бінарної професійно-педагогічної підготовки в університеті непедагогічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Самоактуалізація особистості розуміється нами як складна структурована система взаємопов'язаних дій, через які актуалізується потенціал особистісних властивостей і здібностей студента у процесі навчання.

Розглядаючи самоактуалізацію в контексті підготовки студентів до педагогічної діяльності, було виділено поняття “професійна самоактуалізація”, що трактується багатьма дослідниками (Є. Андрієнко, В. Сластьонін і ін.) як реалізація можливостей (індивідуальних особливостей) індивіда в професійно-педагогічній діяльності.

Зважаючи на те, що професійна самоактуалізація – це діалектичний процес, обумовлений переходом потенційного в актуальне, якісними характеристиками її є: усвідомлення, переосмислення, активність. Усвідомлення як процес доведення до свідомості індивіда інформації про себе самого, яка виступає результатом самопізнання і проявляється в самореалізації. При цьому ефективний аспект самопізнання має не менше значення, ніж когнітивний. Переживання особистості мають значення як основа одержання суб'єктивного знання і як основа повного включення в педагогічну діяльність. Переосмислення розглядається як стан особистості – “стан творчого педагогічного потенціалу”, тобто передстановлення, що характеризує її самозародженість; проявляється в самоактуалізації. Активність виступає як власна динаміка особистості й джерело перетворення, підтримки її життєвосмислових зв'язків із довкіллям. Проблема активності особистості безпосередньо пов'язана з вибором і вирішується з погляду продуктивності дії, тобто суб'єктна активність.

Ми розглянемо формування професійної самоактуалізації на прикладі професійної підготовки майбутнього викладача економіки в університеті непедагогічного профілю.

Отже, розвиток майбутнього викладача економіки – суб'єкта проходить у напрямку від “формальних” до “змістово-сміслових” цінностей і цілей. Особистість здебільшого проявляється у вчинках як суттєвих формах прояву особистості (В. Роменець). Саме вчинок майбутнього викладача економіки – суб'єкта виступає втіленням власних переживань, відповідальності за їх реалізацію, що є ознакою зрілості суб'єкта. Педагогічна діяльність стає складовою життя майбутнього викладача економіки – суб'єкта. Саме це спонукає його до відповідальних вчинків. У такого студента – майбутнього фахівця “професійна творчість” нерозривна з творчою життєдіяльністю загалом. Усе це можливо тоді, коли студент стане суб'єктом психічної активності – при такому психічному стані, який виражає активність особистості на рівні свободи, творчості, свідомої діяльності (М. Боритко, В. Татенко).

Під професійними можливостями або професійним потенціалом ми розуміємо внутрішню за джерелом виникнення й креативну за змістом та спрямованістю рушійну силу людини, що виявляє свою сутність у вигляді здатності до самоорганізації перетворюючих змін у сфері внутрішнього світу особистості та професійної діяльності на шляху досягнення її майстерності. При цьому професійна самоактуалізація майбутнього викладача економіки є “особистісною передумовою ефективної педагогічної діяльності” (А. Линенко), а “психічний стан може переходити в процесі діяльності у властивість, у систему інтегрованих властивостей, у якість особистості” (К. Дурай-Новакова) майбутнього викладача економіки.

Передумовами розробки концептуально-теоретичної моделі слугувало розуміння, що основною метою самопізнання, самовизначення, самоактуалізації є усвідомлення,

осмислення й переосмислення студентом засобів здійснення педагогічної діяльності та себе як її суб'єкта, що забезпечує: а) здатність студента до рефлексивного засобу здійснення та аналізу педагогічної діяльності з метою її коригування; б) саморегуляцію студента як суб'єкта творчої навчальної діяльності, що опосередкована професійною самоактуалізацією; в) актуалізацію внутрішніх потенційних можливостей особистості, що проявляється у креативній поведінці та є підставою для становлення творчої позиції.

Основними параметрами актуалізації творчого педагогічного потенціалу студента виступають: інтерес до педагогічних явищ; оперативність “переносення”; “бачення” проблеми, науковий підхід до її рішення.

Різноманітні види творчої навчальної діяльності із створення професійно-педагогічних цінностей становлять загальну форму прояву творчого потенціалу майбутніх фахівців – професійно-творчу позицію майбутнього викладача економіки.

Потенційні можливості особистості – це сукупний результат її суб'єктної активності життєтворчості. Вони виражають рух на майбутнє, водночас включають актуальні набуті результати, і якщо потенційні особливості виражають тенденції перспективи становлення особистості, а також перетворення їх на актуальні, і навпаки, то це є істотним механізмом її творчого зростання, що характеризує динаміку, рух, появу новоутворень. Виходячи з цього, саме в суб'єктній активності криється потенціал людської творчості і творення себе самого і свого оточення, і саме від того, як будуть розкриватися властивості особистості, залежить шлях студента до професійної майстерності як вищого рівня прояву педагогічної творчості.

Становлення творчої позиції особистості – це діалектичний процес, що включає набуття нового через перехід потенційного в актуальне, через нівеляцію застарілих утворень і формування нових за умов інтенсифікації творчої діяльності. Отже, мова йде про еволюцію життєвого потенціалу (Ш. Бюллер) студента, тобто поступальний розвиток його творчих, професійних, особистісних та інших можливостей і ресурсів у реальній професійно-педагогічній підготовці.

Дієвим механізмом активізації та збагачення творчих педагогічних можливостей студента, його творчого потенціалу має стати креативна (творча) спрямованість системи психолого-педагогічної освіти в університеті непедагогічного профілю. Креативність (творення) визначається не стільки критичним ставленням студента до нового з погляду наявного досвіду, скільки відкритістю до нового й сприйнятливістю нового, вона збільшує вірогідність творчих досягнень майбутнього викладача економіки при наявності високої мотивації до творчості та оволодіння необхідними творчими вміннями.

Креативна спрямованість забезпечувалася спецкурсом. У змісті спецкурсу “Креативний менеджмент навчання”, що є варіативним, виокремлено три змістових розділи: “Креативність як найважливіша характеристика творчої діяльності викладача”, “Особистісно-ціннісний підхід до розвивальної освіти – основа креативного менеджменту навчання”, “Креативні психолого-педагогічні технології”. Логіка розкриття навчального матеріалу полягала в поступовому переході від аналізу та визначення цієї дефініції як соціально-педагогічного явища і психолого-педагогічного феномена до висвітлення особливостей рефлексивно-гуманістичної психології співтворчості, механізму креативної самоактуалізації через структурно-функціональний спектр розвитку особистості як гуманітарної системи.

При включенні цієї інформації до навчального матеріалу суттєво, порівняно із базовими дисциплінами, підвищувався рівень складності професійно-педагогічної підготовки студентів, поглиблювався її зміст, посилювалась аналітичність, забезпечуючи її наскрізний характер. Студенти опановували дещо інший вектор проблеми – рефлексію як засіб професійно-творчого самоздійснення – це спеціальне культивування студентом у собі саморозвивальної системи цінностей, коли здійснюється саморух смислів, їх самопородження.

Значну роль в інтеграції теоретичних знань і практичної діяльності майбутнього викладача економіки відіграла рефлеппрактика як метод розвитку творчого потенціалу

студента. Рефлепрактика – це психолого-педагогічна програма розвитку рефлексивних і творчих здібностей її учасників, заснована на способах саморозвитку в процесі співтворчості. Основою рефлепрактики був імаго-метод. Імаго-метод – це метод створення образу самого себе за допомогою спеціальних прийомів: переказу психолого-педагогічних текстів із переведенням розповіді в задалегідь заданий діалог; імпровізований діалог; імпровізації задалегідь заданої ситуації та ін. Застосування методу припускає ієрархічне наростання. Для організації рефлексивно-інноваційного практикуму було обрано групову форму соціально-психологічної роботи. На початковій стадії студенти виступали у ролі оповідача або слухача. Первісна й основна форма – розповідь від якого-небудь імені. Уживаючись в образ, людина переживає усі ті почуття, які уявлювана особа повинна випробовувати в певній ситуації. Сценарій рефлепрактики “Я у світі педагогічної професії” включав три заняття практичного характеру: “Потенціал минулого”, “Моя професійна позиція”, “Обрії майбутньої творчої педагогічної діяльності” і два діагностувальних: “Динаміка цінностей педагогічної діяльності”, “Самовизначення в педагогічному конфлікті”.

У процесі рефлепрактики особливе значення надавалось інтерпретації психолого-педагогічних текстів, умінню обґрунтувати та відстояти свою позицію в діалозі. Спілкування з творами науковців, педагогів доводило парадоксальну особливість тексту перетворювати умовне в реальне й минуле в дійсне. У процесі рефлепрактики здійснено добір психолого-педагогічних текстів у всіх варіаціях до навчальних курсів, що викладалися на основі технології творчого саморозвитку, актуалізації творчого педагогічного потенціалу.

Висновки. Запропонована педагогічна технологія зумовлювала нову якість викладання та освоєння психолого-педагогічних дисциплін, дозволяла формувати творчу особистість студента, який уміє включатися в діалог з авторами, самостійно здобувати знання, самонавчатися, а тому потребує більш детального вивчення та широкого впровадження у практику роботи закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кирьякова А.И. Теория ориентации личности в мире ценностей: Монография/Кирьякова А. И. – Оренбург, 1996. – 188 с.
2. Козаков В.А. Вища освіта в Україні та у світі: проблема цілей та їх реалізації // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / В.А.Козаков. – К.: Видавничий дім “Км Академія”, 1997. – С. 60-82.
3. Колесникова И.А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии / И. А.Колесникова. – СПб., 1999. – 242 с.
4. Озерська О.Ю. Система підготовки вчителя в Японії: Монографія. – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2006. – 219 с.
5. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Рефлексия в организации творческого мышления и саморазвития личности / И.Н.Семенов, С.Ю.Степанов // Вопросы психологии. – 1983. – №2. – С. 35-42.
6. Серьожникова Р.К. Творчий педагогічний потенціал майбутнього викладача економіки: теорія і практика професійно-педагогічної підготовки в університеті непедагогічного профілю: монографія / Р.К. Серьожникова. – Донецьк: ВДНЗ “ДонНТУ”, 2009. – 297 с.
7. Серьожникова Р.К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2009. – 442 с.

Серезжникова Р.К.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФФЕСИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УНИВЕРСИТЕТЕ НЕПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье рассматривается профессиональная самоактуализация будущего преподавателя экономики как процесс, направленный на осознание собственных профессионально значимых индивидуально-креативных особенностей, адекватное и активное проявление их в учебной, квазипрофессиональной и учебной профессионально-

педагогической деятельности с учетом требований, предъявляемым будущему специалисту творческой профессионально-педагогической деятельностью.

Ключевые слова: профессиональная самоактуализация, будущий преподаватель экономики, университет непедагогического профиля, креативный менеджмент обучения.

Serozhnykova R.K.

WAYS OF INCREASE OF PROFESSIONALLY-PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE UNIVERSITY OF NON PEDAGOGICAL PROFILE

In the article direction of professional self actualization of future teacher of economy as process, sent to realization own professionally meaningful individual- creative features is examined in the article, adequate and active display them in educational and educational professionally-pedagogical activity taking into account requirements, produced to the future specialist by creative professionally-pedagogical activity.

Key words: professional self actualization, future teacher of economy, university of unpedagogical type, creative management of teaching.

УДК 378.094.371.388

Аржанцева Т.В.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

У статті здійснено намір розглянути актуальні проблеми організації і проведення педагогічної практики студентів, а також професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника у контексті оновлення школи й сучасної мовної політики в Україні та європейському освітньому просторі.

Ключові слова: організація і проведення педагогічної практики, професійна підготовка майбутнього вчителя-словесника, професійно-компетентнісний підхід.

Стаття присвячена актуальній проблемі вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів з урахуванням сучасних тенденцій в оновленні гуманітарної освіти.

Педагогічна практика є одним з основних елементів формування професійної компетентності словесника. Вона покликана підготувати студентів до самостійного та цілісного виконання функцій учителя російської мови та літератури.

Під час самостійної педагогічної діяльності у школі студенти мають можливість виробляти професійні навички, удосконалювати сформовані методичні уміння, спостерігати й аналізувати уроки російської мови та літератури, творчо використовувати досвід учителів школи.

Процес формування фахової компетентності майбутнього вчителя є однією з головних проблем педагогіки.

Як відзначає С.О.Колода, “Компетентність вчителя мови в останні роки набуває все більшої актуальності у зв’язку із трансформацією соціального досвіду, підвищенням вимог до рівня спеціаліста, оновленням та реформуванням сфери освіти” [3: 4].

Викладання методики російської мови у вищому навчальному закладі в контексті Болонського процесу підвищує необхідність удосконалення підготовки майбутніх учителів.

Мета цієї праці полягає у розгляданні питань, пов’язаних із пошуком шляхів удосконалення підготовки професійно-компетентнісного вчителя-філолога у контексті оновлення загальноосвітньої школи й сучасної мовної політики в Україні.

Матеріали статті можуть бути корисними для викладачів методики вищих навчальних закладів, учителів середніх шкіл та студентів-практикантів гуманітарних факультетів.